

Nyní máme před sebou třetí krok. Když chodíme nebo se pohybujeme určitým směrem nebo když něco děláme, vytváříme prostřednictvím pohybu vztah v prostoru. Vzpřímením vytváříme vztah mezi tím, co je nahoře, a tím, co je dole, potom mezi pravou a levou stranou, pak mezi nosem a týlem, mezi tím, co je vpředu, a tím, co je vzadu. Stejným způsobem, jakým jsme sami vzpřímení a utvoření v prostoru, utváříme prostor a s ním i naše vztahy. Dozadu, směrem k minulosti, jsme vždy uzavřeni. Dopředu jsme otevřeni a směřujeme tam, kde vše pokračuje. Jdeme tak směrem k budoucnosti a minulosti jakoby ukazujeme, že jsme ji uzavřeli.

Když se učíme chodit, znamená to tedy také, že smysluplně přijímáme prostorové vztahy, že je utváříme a dále je rozvíjíme. Proto je tak důležité, aby věci v prostoru byly uspořádány smysluplně, aby se k sobě lidé přibližovali a navazovali vztahy tak, aby to dávalo smysl. Učíme-li se chodit, jednoduše k tomu také patří, **že** přitom vytváříme vztahy v prostoru.

Když se učíme mluvit, utváříme vztah v čase. Dostáváme se přitom zcela ven z prostoru, neboť poslouchání probíhá v Čase. Komunikace vytváří vztah v čase, tady a teď, když předvídáme, zpracováváme, můžeme také říci, že probíhá v čase a současně vytváří nadčasové vztahy. Mohu totiž mluvit o minulosti a přenést ji do přítomnosti. Mohu také plánovat budoucnost a právě teď ji mohu nechat začít. Nad obojím se nachází přítomnost, to ona obojí zprostředkovává, Je prostorem mluvení.

Vždycky mi bylo jasné, proč se archanděl Michael nezajímá o minulost, o jakékoli příčiny. Například otázky typu: „Kdo je vinen? Kdo to byl? Kdo to udělal?“ se k Michaelovi vůbec nehodí. Michael se zajímá - jak to jednou ve svém zápisníku formuloval Rudolf Steiner - jediné

0 to, co člověk udělá z bývalé věci pro budoucnost. Jestliže vznikl nějaký problém, je důležité jen to, co se z toho můžeme naučit, co to z nás udělalo, jak použijeme tuto bolest, která nás probudila, abychom učinili něco smysluplného pro budoucnost? To je smýšlení v Michaelově duchu, jež se děje prostřednictvím řeči. Jedním slovem tak lze uzavřít minulost, je možné se rozhodnout, že odpustíme nebo že budeme prosit o odpuštění a potom začneme znovu. „Michael nežije s příčinami, nýbrž s důsledky lidských činů“ - tak zní zmíněná poznámka.

Vidíte, že už se blížíme k myšlení, jež zasahuje do sféry mluvení. Které duchy k sobě zveme, když mluvíme? Ježíš říká: „Neboť kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich“. Existují ale ještě i jiní duchové, jmenují se Lucifer a Ahriman. A Lucifer říká: „Kde dva v mém jménu trvají na svém stanovisku, tam jsem já uprostřed nich.“ A potom říká Ahriman: „Kde se dva v mém jménu přou, tam jsem já uprostřed nich.“ Příliš dobře si všímáme toho, jak určitým způsobem mluvení přivoláváme do svých mezilidských vztahů zcela rozdílné kvality bytí a působení. Duchové, které svým chováním voláme jménem, jsou skutečně přítomni, ať chceme nebo nechceme. Mému otci¹ vždycky leželo na srdci, aby řekl, že duchovní svět není na onom světě, nýbrž tady a teď. Můžeme si to ujasnit, když objevíme, že něco je peklo nebo nebe na Zemi. Při takových extrémech napadne 1 sebenevědomého člověka, že říše Boží, ale také peklo je v nás, a když je prostřednictvím řeči vypustíme ven, že potom žije mezi námi. Nejsilněji si to uvědomujeme při mluvení; neutváří se tím pouze vztah mezi lidmi a věcmi, nýbrž také vztah mezi Bohem a ďáblem. Takto se utvářejí

---

1 Dr. Helmut von Kiigelgen - * 14. prosince 1916, + 25. února 1998.

vztahy v okruhu rozporů mezi minulostí a budoucností v přítomnosti. A stejně jako má Ježíš ve všech hierarchiích své posly a pomocníky, tak mají i Lucifer a Ahriman za své služebníky a pomocníky určité padlé anděly. V pražských přednáškách z roku 1923¹⁰ rozvádí Rudolf Steiner následující myšlenku: úkolem nás vychovatelů je, abychom děti uvedeným způsobem připravili na prožitek v noci, tak aby si mohly odnést posilující síly z andělských světů spojených s Ježíšem Kristem a nikoliv démonické inspirace.

Do třetice budeme sledovat myšlení. Vytváří bytostný vztah ve věčnosti. Mimo dálky prostoru, mimo běh času. Tak jako se říká v našem svatodušním rčení^{2 3}:

*Bytost k bytosti se řadí v dálavách
prostoru, bytost k bytosti se řadí v běhu
času.*

*Setrváš-li v dálavách prostoru, v běhu
času, pak budeš, ó člověče, v říši
pomíjivosti.*

*Nad ni se však mocně pozvedá tvá duše,
když tušíc či vědouc zří to, co nepomíjí,
mimo dálavy prostoru, mimo běh času.*

Myšlením jsme zcela venku, mimo prostor a čas.

Odkud se ale myšlení bere? Když se zaměříme na myšlení, vidíme, že v myšlení vedeme vlastní osobní život. Jsme v situaci, kdy si všímáme, že myšlení znamená utváření vztahů v čistě duchovním smyslu. Když přemýšlíme, pohybujeme se vždy sem a tam mezi určitými myšlenkami. Když chceme například myslet „malý“, musíme to srovnat s „velký“, jinak nebudeme mít žádný vztah. Nemůžeme myslet „malý“ samo o sobě, nýbrž jen ve vztahu k něčemu, co je o něco větší. A tak je to se vším. Čím více myslíme ve vztazích, nebo - jak řekl pan Zimmer-

---

10] Viz GA 224 - přednášky z 28./29. dubna 1923, Praha.
3 Přednáška z 15. května 1910, Hamburg - viz GA 118.

mann včera večer ve své přednášce - čím méně izolovaně myslíme, ale naopak pozorujeme věci integrované v souvislostech, tím skutečnější bude to, co myslíme, tím pravdivější. Pravda vzniká tím, že si ke všemu vytváříme správný vztah. Používáme myšlení k tomu, abychom se naučili všemu, co nám nepropůjčuje naše přirozenost. Musíme například používat myšlení k tomu, abychom získali rozumnou strukturu průběhu dne, abychom se naučili správně spát, a když nemůžeme spát, abychom šli k lékaři a nechali si od něj pomoci. Myšlení potřebujeme také k tomu, abychom se naučili správně jíst. Čteme celé knihy o tom, jaké množství, jak často, kdy a co je zdravé jíst nebo co si můžeme dát jako dietu, když jsme nemocní. Myšlení používáme dokonce k tak elementárním, přirozeným věcem, jak můžeme nejlépe a nejlidštěji nakládat se sexualitou, s rozmnožovací schopností. Ani to neumíme spontánně správně, nýbrž musíme zapojovat naše vědomí, rozpoznávat chyby, pouštět se do učebních procesů. A když ve srovnání s námi lidmi vidíme zvířata, jak spí, jí, rozmnožují se - tak jedinečně krásně a příhodně, jak se sluší pro ten či onen živočišný druh - pak to můžeme jen obdivovat a snad jim i závidět. Od přírody mají to, očmy musíme bojovat. Myšlení a učení je u nich plně integrováno do jejich tělesných instinktů. Mohou se chovat pouze inteligentně. Zato ale také zvířata nejsou uzpůsobena ke svobodnému rozvíjení vůle a k celoživotnímu učení a proměňování.

Je zcela nepochybné, že to, co vzniká u nás lidí jako myšlení od třetího roku vývoje, je přesně tatáž síla, která u zvířat vytváří zdravé, moudré spontánní chování a která představuje u rostlin onu samozřejmou, moudrou integraci zemské chemie s kosmickou energií, co se týče růstu a vývoje. U minerálů, rostlin a zvířat žije informace, jak tomu říkáme dnes, nebo vědění nebo přírodní zákon, moudrost, v nejužším spojení se substancí, v nejužším spojení s genetickým materiálem, který je rovněž substancí, avšak substancí živou, a tato moudrost, zákonitost, podle níž vše funguje, se nikde nevyskytuje sama o sobě, nezávisle na hmo-

tě. Pouze u člověka je místo - jediné v přírodě - kde příroda takřka propouští své zákony, svou moudrost, v abstraktní formě je odsunuje ven z hmoty, ze substance.

Proto pocítujeme, že myšlení je tak lehké, tak svobodné, tak bez tíže, tak nehmotné, tak nezávazné. Takže můžeme říci, že myšlení je čistý pohyb ducha, aniž by se cokoli realizovalo materiálně. Naproti tomu v přírodě je moudrost či zákonitost vždy reálný proces. V přírodě, v materiálu se neustále něco děje. Člověk je jediným místem na naší Zemi, kde moudrost světa vystupuje z přírodního bytí a vede vlastní duchovní existenci v našem vědomí. V našem myšlení máme všechno, podle čeho funguje a je uspořádána příroda. Můžeme jednoduše myslet cokoli, co existuje, a můžeme najít zákony, podle nichž se utváří svět a podle nichž se chová a reaguje příroda. Všechno to, co venku funguje, co přivádí k rozkvětu tvůrčí proces, jsme v našem myšlení vyzdvihli jako svobodnou hru ducha z přirozeně pozemského vývojového dění.

Toto je jeden aspekt prologu Janova evangelia: „Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo bylo Bůh. To bylo na počátku u Boha. Všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic, co jest.“ Je to jeden aspekt toho, o čem teď hovoříme. Na počátku bylo slovo ještě tak silné, že v sobě mělo možnost zvěčnit myšlenku a čin a tak pohnout světem, vytvořit svět. To, co už dnes vidíme jen v malém, že při mluvení musíme pohybovat hrtanem a že to, co říkáme, by pokud možno mělo mít smysl, že myšlenka a pohyb jsou přirozeně spolu, to bylo na počátku silně uprostřed spolu, ne tak oddělené jako dnes, takže se všechny věci aktivně utvářely smysluplně v čase, v průběhu evoluce, tam, kde má svůj domov řeč. A tak v myšlení neseme smysl logu, ducha logu, Boha stvořitele.

O myšlenkách, o koncepcích, které Bůh stvořitel vyslovil a realizoval, smíme přemýšlet. Ale nejen to. Neboť rostliny a zvířata to také dělají, přemýšlejí o něčem tím, že to žijí. My lidé ale můžeme z přemýšlení vystoupit do dalšího tvořivého myšlení, do nového myšlení, a podle tohoto myšlení můžeme měnit svět a život.

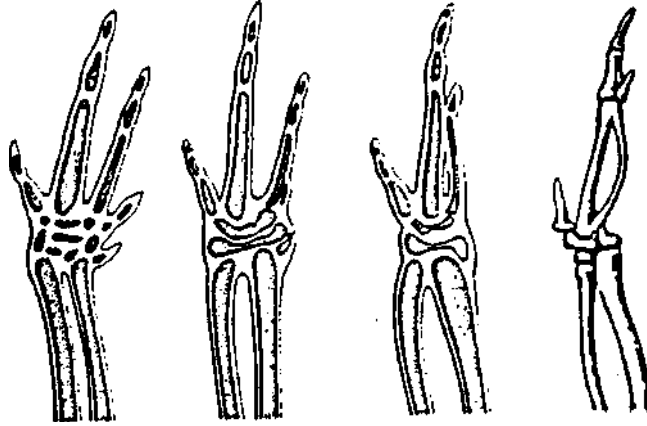
Můžeme ale myslet i nesmysly a omyly, můžeme se ubírat do zcela

svobodné hry možností. Otřásající je jen to, že tak, jak myslíme, vytváříme naši skutečnost. Naše ruce musejí pořád čekat, dokud jim neřekneme, co mají dělat. Nohy musejí pořád čekat, dokud jim neřekneme, kam mají jít. To znamená, že jsou podřízeny myšlení, jak to ukazuje vzpřímená lidská postava¹². Myšlení je vždy vůdčí nad tím, co říkám, co dělám, kam jdu. Do té míry zde stojíme před značně otřesnou skutečností: stvoření, jež začalo na počátku, se dnes skrze nás lidi dostalo do kritické fáze. Prochází bodem lidského sebevědomí, je jakoby vloženo do našich rukou, do našeho svobodného rozhodování o tom, jak to s námi a s celým světem má pokračovat. Bohové své stvoření ukončili, člověka označili jako „korunu stvoření“ a - jak vidíme - po tělesné stránce člověka nedodělali! Jako lidé nejsme tak dokonalí jako zvířata, bohové vytvořili člověka napůl tělesně a napůl duševně. Není tomu ale tak, že by v kolébce ležel návod k použití, k čemu má miminko v životě používat ducha, ale člověk na to musí přijít s námahou sám.

Tak vidíme, jak na pozadí stvoření spočívá nekonečná tragika, totiž to, co jsem ukázala včera. Lidská postava se musí při napřimování mírně držet zpátky, aby se člověk držel pod kontrolou a aby udržoval rovnováhu, aby mohl kráčet na všechny strany. A podobně se u člověka drželo zpátky i stvoření, logos, Bůh stvořitel v pravém slova smyslu. Dal nám prostor, přenechal nám zbytek, totiž to, čeho se zřekl, kde se držel zpátky. Milý Pánbůh by nás určitě býval mohl dotvořit lépe, než jak jsme nyní. Dokončení svého díla se však vzdal, a tím nám poskytl svobodný prostor, abychom směli dělat to, co chceme, s jeho tvořivou silou, jež do nás byla vložena, jež však nebyla dovedena k dokonalosti. A toto svobodné, volné pole působnosti existuje v našem myšlení. Tělo 12]

Srovnej přednášku z 18. května 1997 v této knížce.

Obr 9 - embryonální kostra ruky ptáka v jednotlivých etapách vývoje

se může bránit a může nás učinit nesvobodnými, když děláme bezohledně jen to, co chceme. Duše to umí také, v ní ještě vládne božstvo skrze proces stvoření, pak se přihlásí hlas svědomí a jsme korigováni. Avšak v myšlení, v čistém myšlení jsme absolutně svobodní. Vládne v něm Bůh, který se drží zpátky, a proto zde rozvíjíme naše sebevědomí. K takovému sebevědomí ale procítáme v myšlenkovém světě, jenž nám dává k ruce všechny zákony, všechny duchovně tvořivé možnosti, jež existují vůbec ve veškerém stvoření.

Obrázek, který tu promítám na zeď, jako by chtěl vlastně shrnout a znázornit vše, co jsem se pokoušela naznačit slovy. Co vidíme na obrázku? Vidíme na něm kosterní strukturu, základ ruky s pěti prsty, přičemž musíme říci, že některé z nich jsou trochu krátké, ale to se ještě může změnit [obr. 9).

Budeme-li nyní dále sledovat vývoj (je zde znázorněn projev embryonálního vývoje), pak vidíme části, které se nijak nezměnily, a jiné části, které se do větší či menší míry mění. Vznikl zde například silný střední paprsek, kosti spolu očividně srostly a tady na tom místě něco zakrnělo, něco zmizelo, a tak teď zbývají jen tři prsty. A pak jde vývoj dál a vidíme, že i toto zde upadá. Stále více se to přibližuje ke střednímu paprsku, ten smí očividně zůstat. A toto zde se také o něco zmenšilo, už to není tak úplně překypující jako zde. A poté přichází otřásající

okamžik, kdy toto zde sroste a tvoří už jen kostní sponu. Pak vidíme pouze malý legrační zbytek této špičky zde, ale je pevně zkostnatělý, a tady z toho se stal malý tupý rudiment kosti.

Z jakého hlediska se zde jedná o vývoj vpřed a z jakého hlediska o vývoj zpátky? Závisí to zcela na tom, co budeme chtít s takovou rukou dělat. Pokud se teď zeptáme, s jakou rukou bychom my lidé nejradyji pracovali, všichni bychom řekli, že s tou rukou, jež je zdánlivě nejméně vyspělá, nejméně dokonale vyvinutá tak jako na prvním vyobrazení. Tam totiž máme v každém případě ještě pět prstů, i když nejsou úplně optimální. Kdybychom ale byli ptáci - a na obrázku je zachycen embryonální vývoj ptáka, který potřebuje místo ruky pořádné křídlo, potřebuje stabilitu - potom musí jednotlivé prsty navzájem dobře zkostnatět. Každý, kdo viděl letět většího ptáka, totiž ví, jak velká je v něm síla, aby překonal odpor vzduchu, aby se vznesl na vzdušném polštáři vzhůru a držel peří, které je sice lehké, ale přesto potřebuje velkou stabilitu, aby mohlo klást vzduchu dostatečný odpor. Vždyť jinak by se ptáci nemohli vznášet. Když se na věc díváme z tohoto hlediska, znamená to pro ptáka vývoj vpřed. Avšak tato ruka, jež je tak málo specializovaná, znamená pro člověka vývoj dopředu. Neboť jen taková nespécializovaná ruka nám umožní dělat tolik rozmanitých věcí a vyrovnávat chybějící specializaci pomocí myšlení a nejrůznějších nástrojů. Nic není pevně dáno od přírody, možné je všechno, co skýtá těchto pět paprsků.

A to je to, o čem jsem právě hovořila. U ptáků se bohové nedrží zpátky. Stvořitel dokončí ptáka, dokud optimálně a pyšně nelétá, zato však také neumí dělat nic jiného než toto. U člověka se však Bůh stvořitel drží zpátky a ponechává nás v našem embryonálním tvaru, neboť nejen ptáci, ale také prasata, krávy, koně, všichni obratlovci mají v rané fázi své březosti nebo ptáci v rané fázi svého vývoje ve vajíčku kostru, jež se podobá kostře člověka. Čím menší embryo, tím více se podobá člověku. Vidíte pak například prase s krásným vysokým čelem, s roztomilým malým čumáčkem, je to téměř opravdová lidská hlava, a také končetiny vypadají tak, jako jsme to viděli u člověka. Proto neškolení lidé neumějí rozeznat prostým pohledem úplně maličké, asi půlcenti-

metrové prasátko od nepatrného človíčka. K tomu je už potřeba školený pohled.

Osobně mám pocit, že nejvíce průkopnickým výsledkem výzkumu Rudolfa Steinera pro celou psychosomatiku je, že přišel na to, že člověk myslí stejnou silou, kterou příroda uskutečňuje všechny životní pochody a celý přírodní vývoj. Myslíme metamorfovanými silami růstu.¹³ A proto můžeme dál duchovně růst, můžeme duchovně žít, a pokud chceme popsat myšlení, používáme při tom vždy výrazy ze života.

V tématu dnešní přednášky je formulováno, že se chceme zabývat myšlením, sebevědomím a duchovním poznáním, přičemž by si každé z těchto témat zasloužilo samostatnou přednášku. Dále bychom se ještě měli zeptat, jakým způsobem lze tyto skutečnosti podporovat. Chci se tedy pokusit této věci ještě dostat. Mluvila jsem teď jen o dvou bytostech, o Bohu stvořiteli, o Ježíši Kristu a o člověku a mezitím jsem se zmínila jen o minerálech, rostlinách, zvířatech. Zanedbala jsem hvězdy, planety, mraky, vítr, elementy, vznik a zánik, roční běh, nekonečně mnoho procesů a moudrostí. Všechno toto však existuje. Všechno je to stejně přítomné jako my, všechny tyto věci jsou s námi a my s nimi ve vztahu prostřednictvím pohybu, řeči, prostřednictvím zákona, smyslu.

Slunce nám svítí na kůži a naše játra a ledviny vědí, co teď musejí dělat, aby pomocí slunečního světla vyráběly z provitamínu D funkční vitamín D, abychom mohli zásobovat kosti vápníkem a nedošlo k výskytu křivice. Tělesná rozmluva mezi našimi orgány a sluncem je také vztah.

13] Srovnej: Rudolf Steiner/Ita Wegmann: „Grundlegendes für eine Erweiterung der Heilkunst“ (1. kap.).

Člověk je skutečně tělesně, duševně a duchovně ve vzájemném vztahu ke všemu stvořenému. A kdybychom lépe znali bytosti, minerály, rostliny, hvězdy, mraky a vítr, elementy, snad bychom si také všimli, že ony mají něco z nás. Pomyslíme-li na snídani, pak ta byla přede dvěma nebo třemi hodinami ještě mimo nás, všechno to byl ještě přírodní produkt. Teď právě však se stává prostřednictvím trávicího procesu lidským produktem, stávají se z ní kosti, vlasy, zuby, pokožka. Ano, tehdy příroda přirozeně něco zažívá, když s ní komunikujeme, když ji pojídáme. Poznávat znamená učit se rozumět svátému přijímání. Jíst znamená, že jedna bytost poznává druhou tím, že se nechá fyzicky proměnit v tuto druhou bytost. To je svaté přijímání, poznání na nejvyšší úrovni.

Jestliže my lidé poznáváme duchovně, děláme to opačně. Vydáváme se při tom světu, myšlenkově přijímáme postavu bytosti, již chceme myslet, již chceme rozumět. Když například jíme vepřovou kotletu, poznává skupinová duše prasat prostřednictvím jednoho svého článku něco jiného, než kdyby prase trhalo a žralo dravé zvíře. Chceme-li poznat pravdu nějaké věci, pak se musíme ponořit do věci samotné, pak se musíme proměnit v samotnou věc, myslet to, co tkví ve věci samé. Chci-li například porozumět druhému člověku a on říká, že cítí z mojí strany neporozumění, pak jsem mu ještě opravdu neporozuměl. Pokud mu chci porozumět, musím se mu připodobnit, musím s ním opravdu komunikovat, tedy musím se tím druhým - ač to zní strašně - nechat pozřít, takže budu zcela v něm uvnitř, teprve potom mu budu rozumět. Někdy mu mohu dokonce rozumět víc než on sám sobě.

Viděno takto je poznávání vlastně opačným trávením, jsme při něm takřka myšlenkově přijímání bytostmi, věcmi, procesy. Vstupujeme do nich úplně v našem myšlení a potom, když opravdu poznáváme, jsme v pravdě. Žijeme v pravdě, to však znamená, že žijeme ve smyslu, který v sobě věci nesou. Avšak na tělesné úrovni je tomu naopak. Tam se Slunce, Měsíc a hvězdy a všechny přírodní říše vydávají člověku a zkoumají v nás pravdu lidské existence a komunikují s námi.

Chtěla bych nyní učinit ještě další krok a zavést vás dál do oné du-

chovní reality. Také bych vám ráda ukázala místo, kde se člověk v této veškeré spiritualitě neztratí, nýbrž se nalezne. Bůh se totiž skutečně držel do té míry zpátky a předal nám myšlení tak, že nás nepřemáhá, nýbrž že s ním můžeme sebevědomě vůči sobě a vůči němu vytvářet vztah. Je to něco zcela nepochopitelného. Jan Scotus Eriugena, teolog a mnich raného středověku, se tomu také pokoušel porozumět a napsal knihu, která se jmenuje „De divisione naturae” - „O rozdělení přírody”. Napsal v ní, že člověk má fyzickou substanci společnou s minerály, život má společný s rostlinami, se zvířaty má společnou duši. S anděly má společné myšlení. Dál už tuto srovnávací úvahu nerozvádí. Objasňuje ale, že za vše, za své tělo, život, duši, ducha člověk vděčí světu přírody a světu andělů a ptá se: „Co má člověk jen sám pro sebe? Kde je člověk docela sám, zcela samostatný, a za to, co dělá, vděčí sám sobě?” Podle Scotu Eriugeny je to samostatný soud. Posuzovat může jen člověk. Jsme bytostmi posuzování, tak jak stojí ve Starém Zákoně, že máme rozlišovat zlé a dobré. Poznání sebe sama, posuzování sebe sama, poznání světa, posuzování světa; stvořený svět to může zažít naším prostřednictvím, tím, že jej budeme posuzovat a tak či onak s ním budeme zacházet. Rudolfu Steinerovi vděčíme za to, že zašel ještě dál než Scotus Eriugena a ukázal, za co všechno dalekosáhle vděčíme jednotlivým hierarchiím a konečně také Svaté Trojici a jak celý tento tvůrčí proces vypadá ze spirituálního hlediska.

Naše myšlení se může zcela naplnit obsahy viditelného světa. To jsou naše představy. Jestliže studujeme duchovní vědu, může se naše myšlení ale také zcela naplnit všemi jednotlivostmi bytostí, jež jsou doma v elementech, v rostlinách, zvířatech, v mracích a větru, v roce, ve hvězdách, ve stálicích, a to všechno nám uvést v povědomí, jestliže si to dokážeme přiznat. I to závisí na nás; nikdo není nucený, aby myslel na archanděly. Když to ale dělá, pak z toho něco má, protože si jednoduše všímá, za jakou sílu, za jakou schopnost v poznání sebe sama

vděčí těmto bytostem. A tak jde Rudolf Steiner dál než Eriugena a říká, že za cítění a tím za schopnost řeči vděčíme archandělům, jež na jiném místě nazývá Duchy Řeči. Jsou to vznešené bytosti, které jsou podle hierarchie Duchové Formy, kteří ale dobrovolně, kvůli Ježíši Kristu, zůstali ve svém vývoji na úrovni archandělů, aby člověku umožnili řeč. Duchům Času (Archai) však vděčíme za naši vůli, abychom v průběhu času mohli vytvářet něco pro další vývoj. Žijeme s vůlí jako s darem bytostí Archai zcela ve službách naší doby, našeho vlastního času k životu, ale i času světa, ve kterém žijeme, v časové epoše. Tedy za skutečnost, že můžeme myslet, cítit, chtít, vděčíme andělům, archandělům a Archai. Duchům Formy vděčíme za to, že zažíváme sami sebe jako zformovanou samostatnou bytost, že z celého světa, z celého tvůrčího procesu vznikl jeden bod, který je ve vztahu ke všemu, který může formovat všechny vztahy. A tento vztažný bod je naše Já. Tam sami sobě dáváme formu a můžeme utvářet život našich vztahů a osud. Všechno, co děláme z našeho Já, je forma, utváření. Za to vděčíme Duchům Formy; tzv. *Exusiai*. Pak tu jsou *Dynameis*, Duchové Pohybu. Těm vděčíme za to, že se vůbec pohybujeme, že se můžeme proměňovat, že formy opět rušíme a můžeme je uvádět do pohybu. A konečně tu jsou *Kyri-otetes*, Duchové Moudrosti; těm vděčíme za to, že můžeme mít všude moudré souvislosti. Například antroposofie, moudrost o člověku, je darem od Kyriotetes stejně jako to, že je vůbec možné vytvořit moudrost o světě a o člověku, jež je absolutně obsáhlá. Ano, existují Duchové Moudrosti, kteří to vyzařují jako svoji podstatu. Potom jsou zde Trůny, Duchové Vůle. My všichni, a to je vidět už na malém dítěti, máme pud, vůli stát se člověkem. Za touhu a puzení po učení, za vůli k rozvíjení vděčíme Duchům Vůle.

Každý člověk si dále v sobě nese hlas svědomí. Co je to? Je to něco, co chce neustále obnovovat soulad. Hlas svědomí říká, kde něco chybí, jak bychom to bývali mohli udělat lépe, obnovuje harmonii. Často je možné to všechno vykonat teprve v příštím nebo přespříštím životě.

Máme tuto možnost skrze Cherubíny; Duchy Harmonie. Dále následují Serafíni, nejvyšší hierarchie, prostřednictvím nichž je vše stvořené prostoupeno láskou. Jsou to Duchové Lásky, kteří stojí bezprostředně před tváří Boha. A nyní vidíme, co si představujeme pod Svatou Trojicí, pod Otcem, Synem, Duchem. To, co je základem stvoření, zažíváme jako to, co patří Bohu otci. Je to naše existence ve světové souvislosti. Schopnost vidět stvoření ve vývoji, proměňovat se, něco utvářet, něčím se stávat - to je princip Syna. Schopnost vzít individuálně, samostatně do vlastních rukou náš vlastní vývoj prožíváme jako princip Ducha, který vychází z Otce a Syna. To všechno jsou Bohem a přírodou dané možnosti, jež bereme samozřejmě, aniž bychom se ptali, odkud přicházejí. Původ potom hledáme v molekulárních pohybech, které vykonávají stavební kameny materie. Duchovní stránka ale vypadá jinak, zcela konkrétně, je plna života a lásky. A tak vidíme, jak naše myšlení, jež se samo myslí v Já, prožívá a nachází sebe sama. Pociťuje vděčnost vůči veškerým svátým tvořivým a bytostným světům, žije v radosti smyslů vůči všemu, co je stvořené těmito bytostmi, a v radosti z bytí, mezi bytostným setkáváním a hledáním smyslu ve smyslovém světě na Zemi.

K tomu, abychom podporovali učení se chůzi a pohybu, potřebujeme jednu ctnost. Je to radost, radost z pohybu. Bůh Otec chce, abychom se radovali. Proto se také v evangeliu píše, když se narodí tělo Ježíška: „Radujte se“. Syn chce, abychom se učili mluvit a nacházeli v tom pravdu, abychom byli jeden ke druhému čestní a tolerantní a láskyplní. Rozhodující je však pravda, protože bez pravdy nemá svoboda a láska moc velkou cenu. Předstíraná laskavost je ohavná. Mluvení chce být doprovázeno tím, že se snažíme o pokud možno největší pravdomluvnost. Učíme-li se myslet, souvisí to se svobodou a odpovědností a se vším tím, co může konečně říci pouze člověk sám sobě, a proto potřebuje hlubokou důvěru v běh světa, v běh osudu. V myšlení jsme duchovně doma. Myšlení nás nese ze světa před zrozením skrz pozemský život do života posmrtného. Je to nezničitelný éterický svět, jemuž smíme důvěřovat. A tak je svoboda v myšlení zcela nemožná bez důvě-

ry v myšlení samo.

Učí-li se děti chodit, mluvit a myslet, měli bychom je při tom provázet radostí, pravdomluvností a důvěrou. A s těmito třemi přáními bych ráda uzavřela naše tři úvahy.

Michaela Glöckler